Nummer 2 | Januari 2025

De Oude Barth

Informatie over allerlei aspecten in en om de Grote Kerk

GESCHENK VAN OUDEREN

Het Doopvont

‘De Oude Barth’ is een bundeling met allerlei informatie over objecten in en om de kerk, al dan niet in relatie tot personen uit het verleden. Deze afzonderlijke edities fungeren als kennisbank. Er zit geen bewuste volgorde in, al zijn de edities genummerd.

Als mensen zich geroepen voelen om een onderwerp aan te leveren, maken we er weer een editie van en slaan die digitaal op, zodat deze altijd is te raadplegen en te doorzoeken. Zie het als een naslagwerk met kennis over de kerk.

NUMMER 2 - JANUARI 2025

Medio 2024 maakte Matthias den Besten een foto van het doopbekken, omdat hij er een bijzondere tekst in las. Wie was S.A.C., de gulle geefster van dit zilveren bekken? We zoomen in op het zilveren deksel met de duif en op de doopboog op het doophek. Dank aan ds. Mark Verheuvel die kritisch meelas waar het over de doop ging! En Ab Rikkoert voor zijn informatie over de familie Rikkoert.

Vormgeving en lay-out
LowiArt Studio, Schoonhoven

De dooptuin

Waarom staat er, net als in Willige Langerak, een doophek in de kerk? Ooit stond het hier aan de zuidkant, voor de kansel, toen het hele interieur nog een kwartslag gedraaid was, vóór de grote restauratie van 1927-1935. Wikipedia: *“Een dooptuin is de door een doophek omgeven ruimte rond de preekstoel in Nederlandse protestantse kerken. De dooptuin kreeg zijn naam omdat hier de doop werd bediend. Binnen de protestantse eredienst nam de preek een centrale plaats in. In ruimtelijke zin kwam dit tot uitdrukking door de preekstoel het middelpunt van de inrichting te laten vormen. Rond de kansel bevond zich een […] afgescheiden ruimte, de dooptuin, waar zich de banken voor de kerkenraad en de kerkvoogdij bevonden. […] Boven de toegang tot de dooptuin bevindt zich soms een messing of koperen boog: de doopboog. Op het doophek is soms een lessenaar voor de voorzanger bevestigd. Het doopvont bevindt zich ook in de dooptuin.”* Zou die ‘dooptuin’ ook verwijzen naar de Hof van Eden of juist naar de Graftuin (Rom. 6:3-5)?

Gravure van de doop van Jezus Christus door Johannes de Doper; Johannes Glauber (1656-1726); kunstenaar Glauber sleet zijn laatste levensjaren in Schoonhoven, waar hij overleed in het Proveniershuis

Rijksmuseum.nl

De Kinderdoop

Eén van de sacramenten die tot op de huidige dag plaatsvinden in de Grote of Bartholomeüskerk is de kinderdoop. En in een enkel geval, wanneer een ongedoopte volwassene belijdenis wil doen, wordt die in de belijdenisdienst gedoopt.

Al sinds de Reformatie vindt de Doop niet alleen in het midden van de gemeente plaats, maar ook voor in de kerk, vlak voor de preekstoel, binnen het doophek (de dooptuin).

In de eeuwen ervoor fungeerde het sacrament van de Heilige Doop iets anders; de doop werd gezien als noodzakelijk voor het geloof en moest daarom zo snel mogelijk na de geboorte worden uitgevoerd. Een pasgeborene die dreigde te overlijden werd soms door de nooddoop voorzien van dit sacrament. Wat ook anders was, was de visie op de reinheid: een niet-gedoopte werd als onrein gezien en daarom mocht een ongedoopt kind de geheiligde kerkruimte niet binnengaan. Om die reden stond het doopvont bij de ingang van de kerk, in het portaal; in grotere kerken was er een doopkapel; mogelijk is de kapel aan de Kerkstraatkant zo'n doopkapel geweest; hoewel er argumenten vóór zijn, is het niet zeker.

De opstelling van de kerkruimte, na de restrauratie van 1927-1935; het orgel staat sindsdien op een tribune, recht tegenover het doxaal waarop het voor die tijd stond; het hele interieur is een kwartslag naar het westen gedraaid.

Sacrament

De Heilige Doop is een sacrament; in de Rooms Katholieke Kerk een van de zeven sacramenten en in de Protestantse traditie slechts een van de twee sacramenten: Doop en Avondmaal. Sacrament betekent geheiligde of gewijde handeling. Van beide sacramenten belijden we binnen de Protestantse traditie dat zij door Jezus Christus zijn ingesteld. Voor het Heilig Avondmaal wordt verwezen naar het Laatste (of eerste!) Avondmaal dat Jezus bij Zijn laatste Pesachmaaltijd op aarde instelde.

Elke zondag zet de koster het doopvont, voorzien van het zilveren deksel met de duif, voorin de kerk als herinnering aan de Heilige Doop, zoals ook de Avondmaalstafel er elke zondag staat; wat niemand ziet is dat het oude zilveren doopbekken dan niet onder het zilveren deksel zit.

Minder duidelijk is die instelling van de Heilige Doop terug te vinden. Meestal verwijst men naar de doop van Jezus of naar Zijn zendingsbevel om het Evangelie te preken en mensen te dopen. Ook ziet men de Doop als voortgekomen uit de Besnijdenis, die de Joodse traditie kent en duidelijk door God is ingesteld bij aartsvader Abram. Daar zit het ingebed in het verbond dat God met hem sloot. Men ziet de Doop ook als teken van dat Verbond. Binnen de Protestantse bedding is daar verschil van mening over, zeker vanuit een Evangelische/Baptistische

De mogelijk voormalige doopkapel is vanuit het koor door deze oude deur te bereiken, maar het kozijn ernaast (samengesteld uit oud hout) zit er pas sinds de restauratie van 1927-1935; de kapel werd tegen het koor gebouwd, maar had niet de buitendeur die het sinds de restauratie heeft.

visie, waarin men de kinderdoop niet aanvaardt, maar enkel de geloofsdoop na de belijdenis van het geloof.

Aanhangers van de kinderdoop zien de Doop niet als stap om ergens bij te gaan behoren, want wie wordt geboren uit gelovige en gedoopte ouders behoort al bij Gods verbond. Het formulier bij de Doop stelt dat kinderen al geheiligd (apart gezet) zijn in Christus en om die reden *"gedoopt behoren te zijn"*. De kinderdoop is dus in zekere zin ook een geloofsdoop!

De eerste Christelijke gemeenten, die na Jezus' hemelvaart dankzij het werk van de apostelen ontstonden, kenden enkel de geloofsdoop: men kwam vanuit het heidendom tot het Christendom en met die Doop werd publiekelijk zichtbaar dat men brak met het verleden. Bij deze plechtigheid werd vaak ook het hele huishouden (kinderen en personeel) gedoopt.

Men doopte door onderdompeling (soms door besprenging); later werd de Doop door besprenging (met wat druppels of een handvol water vanuit een schaal of bekken) standaard. De besprenging (in het Oude Testament ook bij de offerdienst met bloed) was ook de traditie in de Grote Kerk van Schoonhoven, sinds haar ontstaan. Mogelijk ook in de kloosters binnen de stad, alsmede in de kapel op het

In de kapel zitten originele middeleeuwse steunstenen, versierd met een mensenhoofd

Rechts: een van de twee vitrines in het koor van de kerk, waarin het tinnen avondmaalsstel en het oude tinnen doopbekken staan

kasteel van Jan van Beaumont in de 14e eeuw en zijn kleinzoons Jan en Guy van Blois, die hem opvolgden.

Ergens in hun tijd moet de Grote of Bartholomeuskerk in zijn prille (kapelachtige) vorm zijn gebouwd. De liturgie in de kerk kende als hoogtepunt naast het Vormsel, de Heilige Communie of Eucharistie, de Biecht, de Ziekenzalving (of Laatste Oliesel), de Priesterwijding en het Huwelijk als sacrament ook de Heilige Doop of het Doopsel.

De Heilige Doop die de kleine kinderen ontvangen vandaag de dag vindt dus plaats door besprenging met water dat de predikant met zijn hand schept uit het doopbekken!

Doopregistratie

Wie gedoopt is, wordt opgeschreven in het Doopregister van de kerk. De oude visie op de Doop vóór de Reformatie, maakte dat kinderen zo snel mogelijk gedoopt werden. Dat was niet altijd op zondag, maar een of twee dagen na de geboorte en in sommige gevallen zelfs dezelfde dag.

Daarom was de moeder er nooit bij. De vader was meestal aanwezig om het kind te laten dopen en hij werd bijgestaan door een of twee doopgetuigen: een peter en/of een meter. Zij waren enigszins ook verantwoordelijk voor dit kind; wanneer de ouders overleden, dan werden zij vaak voogd over het kind.

Ná de Reformatie waren de doopgetuigen vooral nodig om de geldigheid van de doop vast te stellen. Meestal was dit een familielid (vader of moeder, zus of broer) en bij de elite vaak een aanzienlijke met wie men een bijzondere band had. Je ziet in het doopboek vaak ook verschil tussen de doopintekeningen van gewone mensen en die van notabele, vooraanstaande personen.

Doopplaats

Na de Reformatie verdwenen altaren, heiligenbeelden etc. en kwam de preekstoel in het middelpunt te staan: Sola Scriptura. Rondom de preekstoel kwam een (geheiligde?) ruimte, waarbinnen de Doop plaatsvond. De afbakening werd gevormd door het doophek; men kon vanuit het kerkschip de dooptuin binnentreden om het kind te laten dopen; deze doorgang werd overspannen door de zogenaamde doopboog.

Het doopwater zat in het doop-vont dat in vroeger eeuwen uit

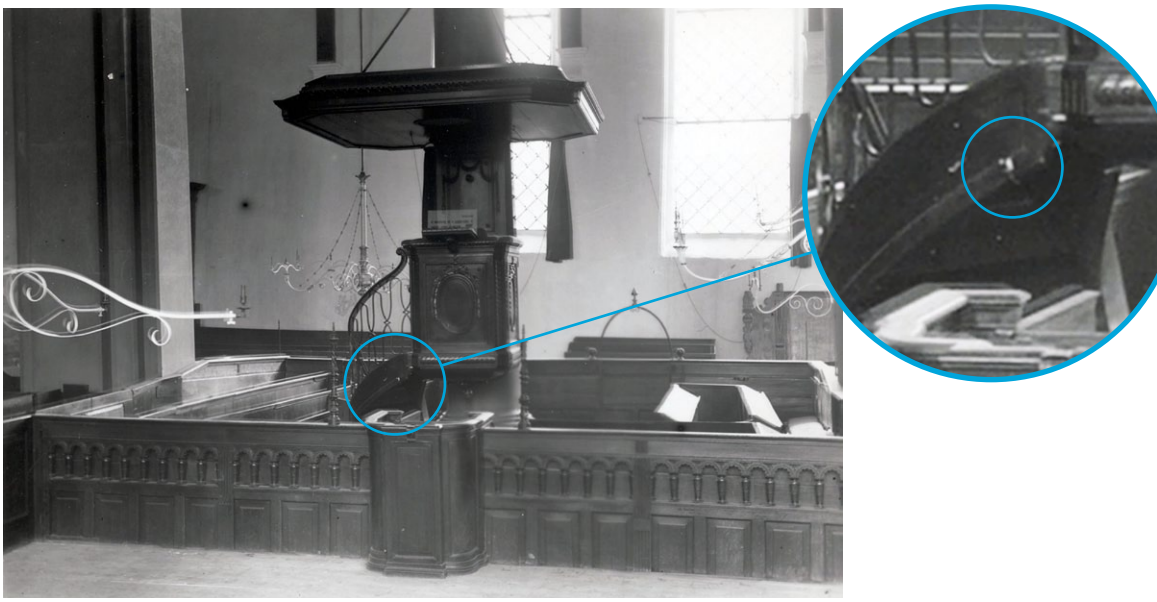

natuursteen bestond, maar later uit een koperen doopbekken, dat in een koperen bekkenhouder hing, bevestigd aan de preekstoel.

Waar vandaag de dag de Doop plaatsvindt weten we: achter het doophek met de doopboog. Maar deze boog is niet zo oud: 1982. Vóór die tijd zat de voorlezersstoel of katheder (die nu in het koor staat) in deze opening. Doopouders zaten in de dienst dan al binnen het doophek

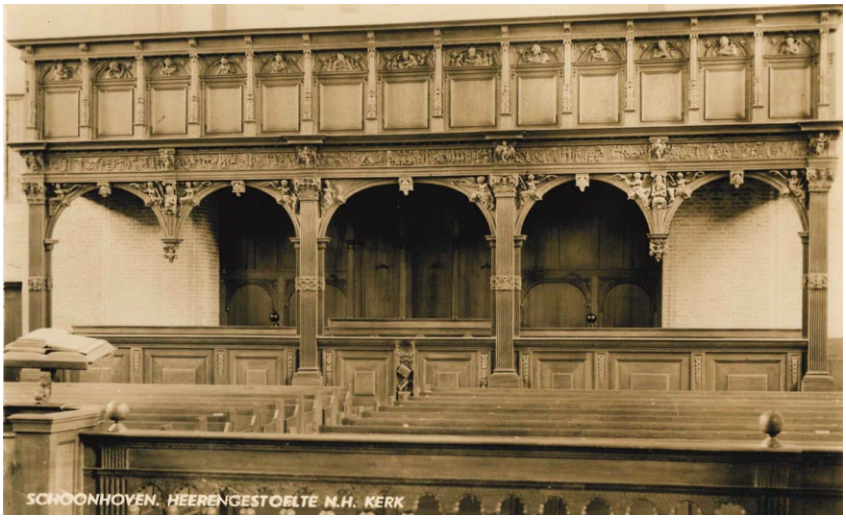

Rond 1950 door Bernhard August Hoon gemaakte foto waarop de voorlezersstoel nog te zien is.

op de voorste banken van de kerkenraadsbanken.

Maar dat brengt al direct bij de vraag: waar gebeurde dat vóór de restauratie van de kerk in de jaren 1927-1935? Toen stond het interieur een kwartslag naar het oosten gedraaid en was de kansel omgeven door dit doophek uit (circa) 1625. Echter, het doopvont, waarin het doopbekken zit, dateert van na de restauratie. Waar was het zilveren doopbekken voor die tijd? Er is geen foto van de oude situatie, waarop het doopbekken is te zien; slechts een klein detail uit een foto die vlak voor de restauratie werd gemaakt (zie vorige pagina) van de preekstoel, suggereert dat er misschien een beugeltje aan de trap van de preekstoel zat, waaraan de koperen houder van het doopbekken werd bevestigd. Alleen is die houder op de foto mogelijk al verwijderd en bevestigd in de Noodkerk!

De volgende vraag is: dit zilveren doopbekken dateert uit 1857. Maar… waarin zat het doopwater vóór die tijd? In het boek van Monumentenzorg, geschreven door Catharina van Groningen, staat: *"Na de Reformatie wordt de doop aan de voet van de preekstoel uitgevoerd, in de dooptuin. In de 17de eeuw werden aan de meeste preekstoelen daartoe koperen doopbekkenhouders bevestigd waarin een koperen doopbekken geplaatst kon worden. In de 19de eeuw deden*

zilveren doopbekkens hun intrede. Deze hadden veelal een eigen, verplaatsbare standaard, waardoor een vrijere opstelling in de kerk mogelijk was." Dus mogelijk is er een koperen voorganger van het zilveren doopbekken geweest. Waar zou die zijn gebleven?

In een van de vitrines in het koor staan een tinnen Avondmaalsschaal en een dito schenkkan, maar ook een tinnen schaal op een voet… Dit is vrijwel zeker de voorganger van het zilveren doopbekken; het is gegoten bij tingieter Hercules Mesman Azn (1703-1793) te Gorinchem, maar het verklaart nog niet waarom dit doopbekken (met het jaartal 1785) al in 1857 werd vervangen door het huidige zilveren bekken. Het zal toch geen afrekening zijn met deze sterk patriottische tingieter, die helemaal aan de kant van Napoleon stond? Zou de geefster diezelfde blaam uit haar familie hebben willen uitwissen (haar vader moest namelijk duidelijk aantonen bij zijn pensioenaanvraag in 1799 dat hij in 1786-1787 niet naar het kamp van stadhouder Willem V was teruggelopen, maar onverkort patriot was gebleven; maar daarover later!)? We hopen het niet.

Tijdens de restauratie kerkte de gemeente kort in het Nutsgebouw in de Koestraat, maar al snel werd een Noodkerk gebouwd (zie pagina 8) op het Stationsplein. Het interieur, ontworpen door architect Visser, is vrij modern, Art Deco, en laat zien dat ook daar een dooptuin was gemaakt, voor de preekstoel.

Het tinnen doopbekken dat tot 1857 dienst deed, aldus het tinmerk door Hercules Mesman gegoten in 1785 te Gorinchem

Zeven jaar lang zijn daar de kinderen van de gemeente gedoopt (en werd het Heilige Avondmaal gevierd en werd zondag aan zondag het Woord van God verkondigd). In 1935 werd het gerestaureerde kerkgebouw in gebruik genomen en was het voor de gemeente best wennen om een kwartslag gedraaid in de kerk te zitten.

Maar God was niet veranderd en de Heilige Doop werd op dezelfde manier uitgevoerd, want ook Gods Verbond bleef onveranderlijk.

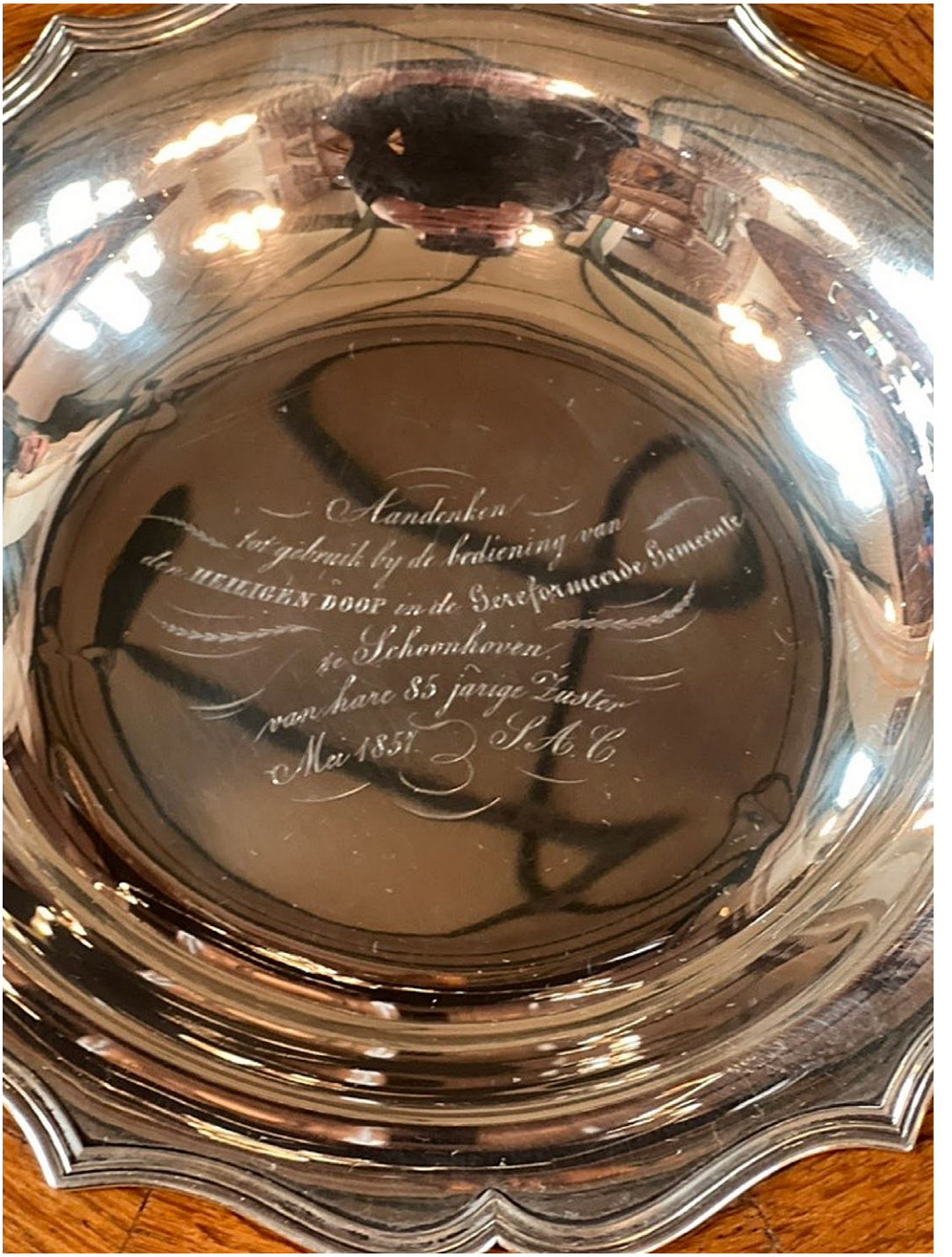
Aandenken
tot gebruik by de bediening van
den HEILIGEN DOOP in de Gereformeerde Gemeente
te Schoonhoven
van haare 85 jarige Zuster
Mei 1851
S. A. C.

De schenkers

Nu naar het doopbekken, waarop een tekst staat gegraveerd die Mattias aan het denken zette en een zoektocht ontketende naar de gulle geefster met de initialen S.A.C.!

In het boekje van ds. H. Bultman stond dat S.A. Carnier de geefster zou zijn. Dit was gebaseerd op het feit dat de Avondmaalsschotel door weduwe Carnier was geschonken; men nam aan dat het wellicht haar dochter was. op de schotel staat: *"Deze schotel is gegeven door Vrouwe Susanna Francoisia van den Bosch, weduwe den Heere Dr. Carolus Carnier ter gedachtenis van haar Ed. 87. Jaar den 2 July 1827"*.

Het was een snelle conclusie dat de initialen in het doopbekken of de doopschaal (S.A.C.) ook weleens met deze familie te maken konden hebben. Echter er is in Schoonhoven geen vrouw geweest die S.A. Carnier heeft geheten. Die datum (1857) op het bekken en haar leeftijd (85 jaar) laten ons uitkomen bij de enige met deze initialen: Sara Agatha Croiset.

Ze was een alleenstaande en ook alleengaande vrouw die eerst op Haven 39 heeft gewoond en later op Koestraat 101. In 1857 was zij 85 jaar, dus zij moet dan ergens rond 1771 of 1772 zijn geboren. Inderdaad is deze Sara Agat(h)a Croiset geboren in 1771 en op 3 november 1771 gedoopt in Geertruidenberg.

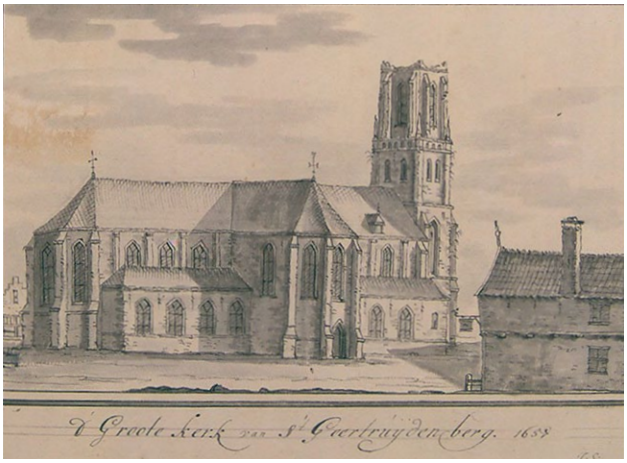

De Grote of Geertruidskerk van Geertruidenberg, in 1657 (twee eeuwen vóór het doopbekken werd geschonken door Sara Agatha) uit de collectie van Andries Schoemaker (1660-1735); deze heeft hij niet zelf getekend want toen was hij nog niet geboren!

De doop van Sara Agatha Croiset

Hierboven staat de inschrijving van de doop van Sara Agata (zonder 'h' in Agatha!) op 3 november 1771. Ze was de enige die gedoopt werd die zondag. Haar ouders worden wel genoemd, maar we missen de doop-getuigen! In veruit de meeste gevallen stonden er geen getuigen bij de doop opgetekend, wat niet persé betekent dat ze er ook niet waren. In ieder geval zijn ze hier niet opgetekend, maar ook daarin zie je dat er bij elite

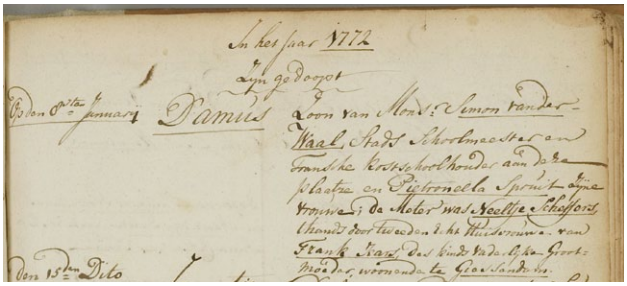
In het jaar 1772
zijn gedoopt
Den 8ste Januarij Samuel Zoon van Mons: Simon Vander
Waal, Stads Schoolmeester en
Grandsche Kerkscholhouder aan de
Gelaatse en Pietronella Sprunt sijne
Vrouw; de Moeder was Neeltje Schaffers
Thands door tusschenkomste van de Heer Grandsman van
Frank Haar dese kinds Vader Oom Groot-
moeder, wonende te Gravenhage.
Den 15den Dito

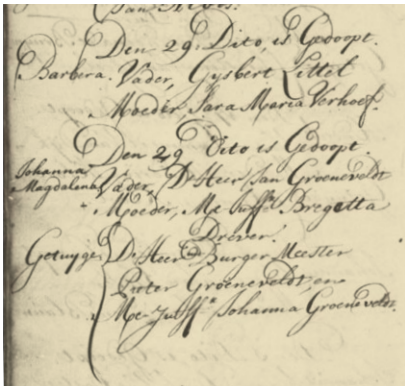
Den 29. Dito is Gedoopt
Barbara. Vader, Gysbert Littel
Moeder, Sara Maria Verhoef.
Den 29 Dito is Gedoopt
Johanna Magdalena Vader, De Heer Jan Groeneveldt
Moeder, Me Vrouw Bregetta
Dieter.
Getuygen De Heer Burger Meester
Pieter Groeneveldt een
Me Jouffr Johanna Groeneveldt

mensen zekere uitzonderingen werden gemaakt, zoals bij de eerste doop in het nieuwe jaar 1772, zie hierboven!

De ouders van Sara Agatha

Hoe kwam Sara Agatha later in Schoonhoven terecht? Dat had met haar vader te maken, die militair was. Laten we eerst het gezin in kaart brengen en daarna haar voorgeslacht.

Uit de doopinschrijving blijkt dat haar ouders Jan Louis Croiset en Johanna Magdalene Groeneveldt heetten. De naam van haar moeder werd zelfs tamelijk frans geschreven af en toe: Jeanne Madelaine Groeneveld(t), terwijl de naam van vader bij zijn doop, Jan Lowijs, veel franser zou moeten zijn: Jean Louis Croiset. Vader was officier en op 12 maart 1730 in Venlo gedoopt. Maar moeder was in Schoonhoven (!) geboren en getogen; werd alhier gedoopt op 29 december 1729. Haar vader Jan of Johannes zou van 1745-1746 burgemeester worden van de stad en opa Pieter Groeneveldt was dat juist net geweest (1725-1727) in die tijd dat Johanna Magdalena hier werd geboren. Beiden waren lid van de vroedschap van Schoonhoven, evenals opa Steven Groeneveldt, wiens zerk nog in het koor van de kerk is te vinden.

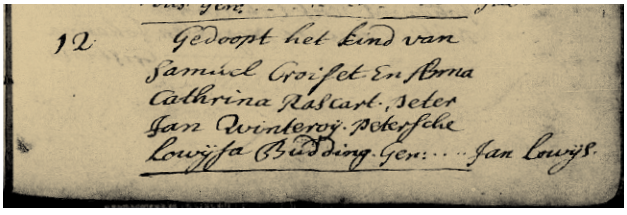
12 Gedoopt het kind van
Samuel Croiset En Anna
Cathrina Rascart. Peter
Jan Winterop. Peterse
Louijsa Budding. Getr: . . . Jan Louijs.

Doop 12 maart 1730 in Venlo

Fragment van de grotere zerk met opschrift 'Begraef Plaes Van Steven Groenevelt'

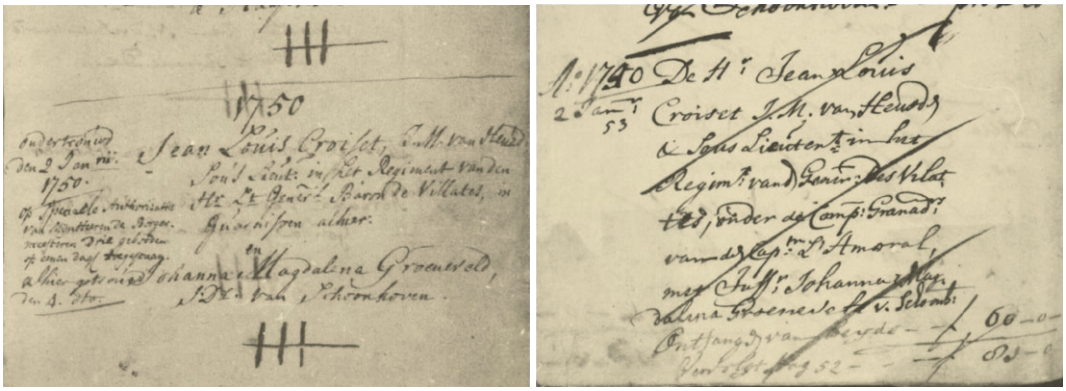

Trouwboek en Gaarderboek van Schoonhoven uit 1750, waarin het huwelijk van Jan Louis en Johanna Magdalena staat beschreven.

Terug naar Jan Louis en Johanna Margaretha. Ze trouwen hier in Schoonhoven op 4 januari 1750, het is dan zondag. Jean Louis komt uit Heusden en is, aldus het trouwboek, sous-lieutenant (2e luitenant), maar is gestationeerd als onderdeel van het Regiment van luitenant-generaal Gerrit Willem Jacob des Villates, onder het bevel van kapitein l'Amoral van de compagnie grenadiers.

Deze Staatse legereenheden wisselden nogal eens van plek en dat leverde soms ook huwelijken op, doordat deze vreemde soldaten in de stad een meisje leerde kennen. Over hoe dat precies ging met die garnizoenen die opeens in de stad kwamen (let op: de kazerne aan de Oude Haven werd pas in 1863 daar gebouwd!) vertelt Ad de Vaal in Scoenhove 9-2022: *"Eind oktober 1748 vertrok uit Venlo het 2e bataljon van het regiment Nationalen Villattes nr. 5 naar Schoonhoven, waar het bataljon in november aankwam. Twee jaar zou het in Schoonhoven blijven. Wisselingen van garnizoen waren tijdens de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden heel gebruikelijk. In de literatuur worden daar verschillende redenen voor gegeven. De belangrijkste reden is toch wel het voorkomen dat de militairen van het garnizoen wortel zouden schieten in de garnizoenssteden en zich zouden vereenzelvigen met de plaatselijke bevolking. […]*

In de meeste garnizoenssteden waren in die tijd geen kazernes, ook niet in Schoonhoven. Alleen in crisistijd werden publieke gebouwen als verblijfplaats aangewezen of werden gebouwen gevorderd (zoals in Schoonhoven het pakhuis dat nu bekend staat als 'Spaanse kazerne'). Onder normale omstandigheden werden ongetrouwde mannen ingekwartierd. Het was voor de burgers in de garnizoenssteden gebruikelijk een of twee soldaten in huis te hebben. De gehuwde soldaten huurden een huisje en soms was een soldaat in staat een huisje te kopen. Over het algemeen werden de soldaten bij armere gezinnen gelegerd. De (hogere) officieren vonden soms onderdak bij de rijkere middenklasse en de elite."

En zo zal het ook zijn gegaan bij Jan Louis Croiset; het zou me niet verbazen als hij werd ingekwartierd bij Jan Groeneveldt en zijn vrouw Brigitta Drever. Daar liep hij dan zijn toekomstige vrouw tegen het lijf.

Het gezin Croiset

Die verhuizingen van het garnizoen maakten dus ook dat vader Jan Louis telkens ergens anders gestationeerd werd en dat de kinderen dus her en der werden geboren. Bedenk daarbij dat zijn vrouw en kinderen met de huisraad verkasten van garnizoensplaats naar garnizoensplaats. Geen benijdenswaardige gezinssituatie; al zal de groei in rang van Jan Louis natuurlijk ook een groei in inkomsten met zich hebben meegebracht!

Al zou Johanna Britgitta Croiset in Veere zijn overleden, dan had je haar nog nooit teruggevonden in het begraafboek: zie April bijvoorbeeld maar eens: "Een soldaat" of "Een vreemde vrouw" of "Een soldaate kind"; zelfs de familienaam blijft onvermeld!

1. **Johanna Brigitta Croiset**
   ged. 25-07-1752 Veere
   overleden: onbekend
2. **Arnoldus Croiset**
   ged. 08-08-1753 's-Hertogenbosch
   overl. 10-12-1838 Maastricht
   tr. 16-03-1753 Delft met *Sara Cornelia van Beaumont; hij was luitenant-generaal en opzichter van de fortificatiën, ridder in de Nederlandse Leeuw en Militaire Willemsorde 3e en 4e klasse*
3. **Anna Catharina Croiset**
   ged. 11-10-1755 Yperen
   overl. 18-02-1839 Schoonhoven
   tr. 07-06-1789 Schoonhoven met *Henricus Christiaan van der Kop*
4. **Willem (Wilhelm) Croiset**
   ged. 24-01-1759 Nijmegen
   overl. 06-07-1785 's-Gravenhage
   luitenant-adjudant in het regiment Holstein-Gottorp
5. **(Jan) Willem Croiset**
   ged. 21-01-1762 Breda (Willem!)
   overl. 14-07-1792 te Middelburg (Jan Willem!)
   luitenant in het regiment Pallardy (voorheen Generaal des Vilattes, net als vader Jan Louis Croiset)
6. **Nicolaes Martinus Croiset**
   ged. 05-03-1765 Zutphen
   overleden: onbekend

Portret van luitenant-generaal Arnoldus Croiset (1753-1838), 1825, olieverf
Bron: RKD

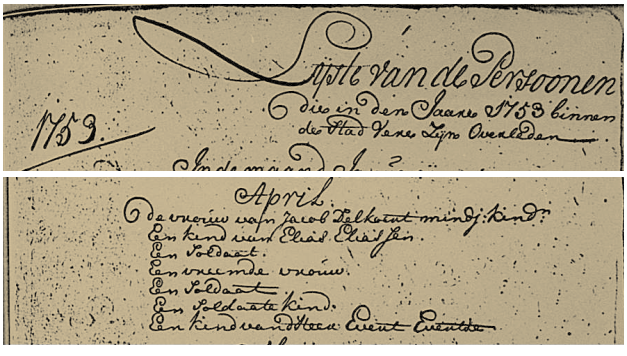

7. **Samuel Croiset**
   ged. 21-04-1768 Schoonhoven
   begr. 14-02-1789 Schoonhoven
   luitenant in het regiment van generaal Van Hardenbroek
8. **Sara Agatha Croiset**
   ged. 03-11-1771 Geertruidenberg
   overl. 15-09-1861 Schoonhoven

Militaire loopbaan

Tijdens zijn loopbaan woonde Jan Louis Croiset met zijn gezin na en voor Schoonhoven (waar hij trouwde, woonde als gepensioneerde en stierf): Schoonhoven (1750) – Vlissingen (1751) – Veere (1752) – 's-Hertogenbosch (1753) – Yper (1755) – Nijmegen (1759) – Breda (1762) – Zutphen (1765) – Schoonhoven (1768) – Geertruidenberg (1771) – ??? – Brielle (1786) – Woerden (1787) – ??? – Schoonhoven (1798-1813).

Zijn carrière zag er als volgt uit: 1740 kadet; 1745 sergeant; 1747 vaandrig; 1748 sous (2e) luitenant; 1761 luitenant; 1766 kapitein; 1779 majoor en 1787 luitenant-kolonel (overste). Ging Jan Louis al op zijn tiende het leger in? Dr. Christiaan W. van der Spek (Senior wetenschappelijk medewerker bij het NIMH) legde het me uit: *"Vooral kinderen van hoofdofficieren gingen vaak al op jonge leeftijd bij het leger. Uiteraard hadden ze dan nog geen echte verantwoordelijkheden. Ze kregen wel de bijbehorende rang, terwijl anderen de taken uitvoerden. Dit zorgde voor een wat snellere doorstroming door de rangen bij het moment van volwassen worden, want je had dan al aantoonbare ervaring. Elk regiment had ook zogenaamde regimentskinderen. […] Vaders met een dienstbetrekking in het Staatse Leger verplaatsten voortdurend van garnizoen naar garnizoen; het was dan makkelijker om je kind(eren) in het regiment te plaatsen en daar te onderwijzen, dan telkens weer een nieuwe school te moeten uitzoeken."*

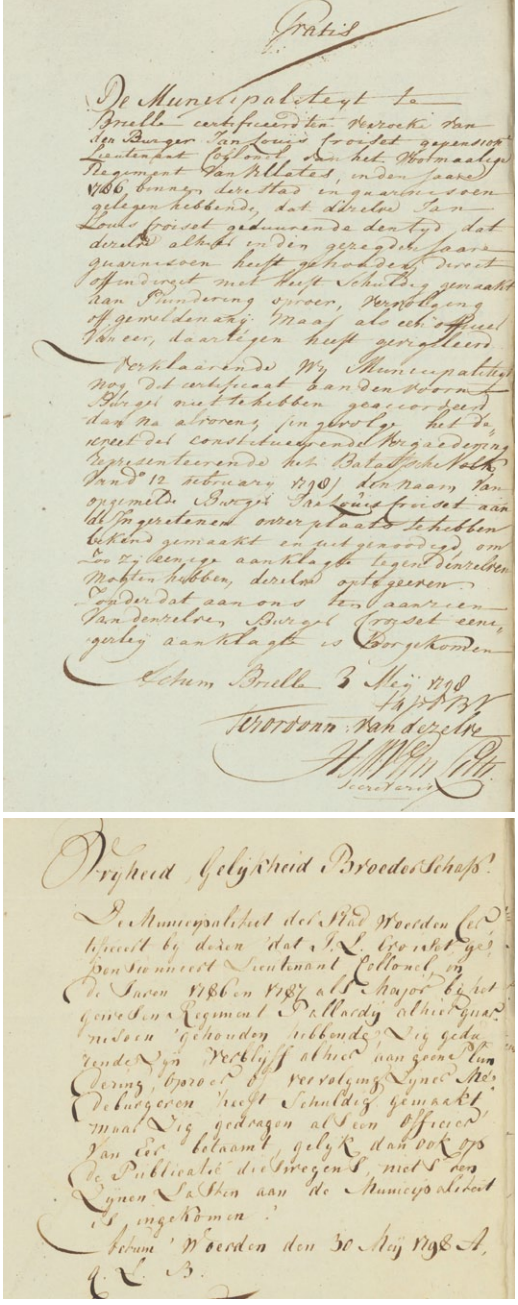

Brieven over Jan Louis Croiset uit Brielle (boven) en Woerden

Het stamboek van Jan Louis vertelt ook dat hij zowel hollands als frans sprak. Dat zal te maken hebben gehad met zijn positie in een tijd dat België en Nederland nog één land waren.

Wanneer Jan Louis in 1798 met pensioen wil, wordt eerst gekeken (zie hierboven) of hij zich netjes heeft gedragen en specifiek wordt

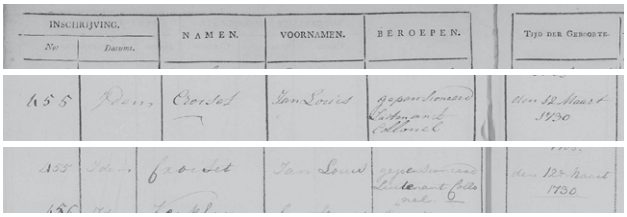

In het register van ingezetenen (de voorloper van de volkstelling en het bevolkingsregister) van 1811 en 1813 staat Jan Louis op nummer 455 als gepensioneerd Luitenant Colonel

gekeken wat hij deed in 1786-1787 toen er strijd was tussen patriotten en de heersende elite met aan het hoofd stadhouder Willem V. Is hij, toen de patriotten verloren na het ingrijpen van de Pruissen, overgelopen naar het kamp van de Oranjegezinden of is hij 'voorbeeldig' patriot gebleven? er wordt in Brielle en Woerden navraag gedaan omdat hij daar die jaren gestationneerd was. In beide plaatsen wordt geantwoordt dat hij keurig patriot is gebleven. Zodoende kon hij zijn pensioen in Schoonhoven genieten met vrouw en dochters.

Want hier woonde dochter Anna Catharina sinds 1789; even daarvoor in datzelfde jaar was zoon Samuel, luitenant, alhier reeds overleden en Willem was ook al als militair overleden, in 1892 gevolgd door broer Jan-Willem. Alleen Arnoldus leefde nog en bevond zich in het zuiden bij Maastricht. Dochter Sara Agatha woonde nog thuis en kwam zo in Schoonhoven terecht in 1798.

Belijdenis

Hoe gaat een militair met geloof om? We zien dat Jean Louis belijdenis doet in Vlissingen (met consent van 's-Hertogenbosch) eind 1751 in de Nederduitsch-Gereformeerde Kerk (vanaf 1816 Nederlandse Hervormde Kerk). En dit kerkgenootschap bleef hij trouw dwars door de Bataafsche en Franse tijd heen tot zijn dood in 1813, het jaar waarin de kroonprins, zoon van stadhouder Willem V en Wilhelmina van Pruissen (die nota bene in Schoonhoven in het Doelenhuis een nacht over was vastgehouden door de patriotten!), als Koning Willem (I) werd ingehuldigd.

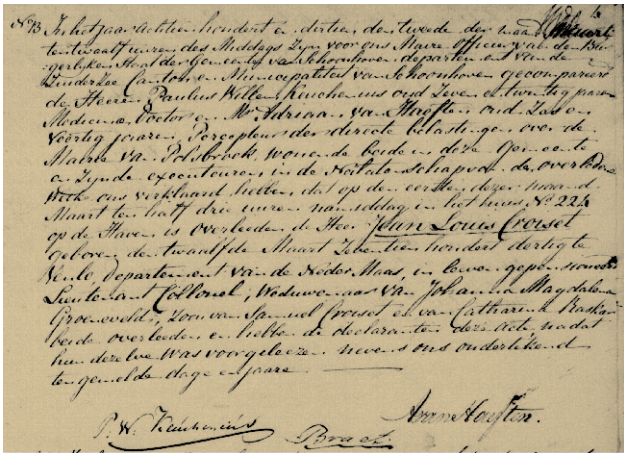

*** Te Schoonvoven is op den 1. Maart 1813 overleden, in den ouderdom van 83 Jaren, de Hoog Edel Geftrenge Heer JAN LOUIS CROISET, in leven gepenfioncerd Collonel, ten dienfte dezer Landen.

*** A Schoonhoven le 1. Mars 1813, est decedé à l'age de 83 ans, Monsieur JEAN LOUIS CROISET, ancien Collonel au service de la Hollande.

Hiernaast staan onder elkaar 1. de overlijdensakte van vader Jean Louis Croiset met daaronder twee advertenties die in een tweetalige krant stonden: 'Affiches, Annonces et Avis Divers d'Utrecht / Advertentiën, Aankondigingen en Berigten van Utrecht'

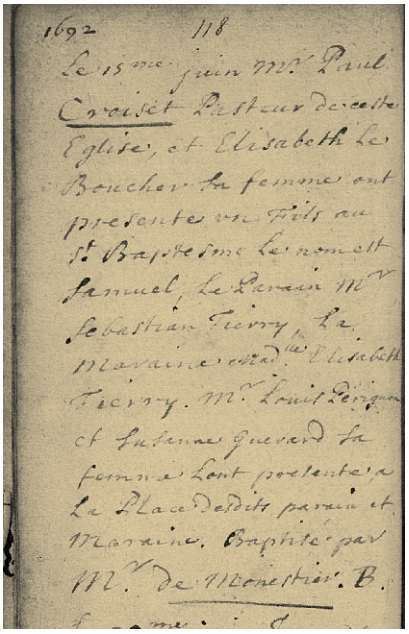
1692 118
Le 15me juin Mr. Paul
Croiset Pasteur de cette
Eglise, et Elisabeth Le
Boucher sa femme ont
presente un Fils au
St. Baptesme Le nom est
Samuel, Le Parain Mr
Sebastian Tierry, La
Marraine mad.lle Elisabeth
Tierry. Mr. Louis Perignon
et Susanne Guerard sa
femme sont presente a
La Place desdits parain et
Marraine. Baptise par
Mr. de Monestier. B.

1692 Le 15me juin Mr. Paul Croiset, Pasteur de cette Eglise, et Elisabeth Le Boucher sa femme ont presente un Fils au St. Baptesme Le nom est Samuel, Le Parain Mr. Sebastian Tierry, La Marraine madlle Elisabeth Tierry, mr. Louis Perignon et Susanne Guerard sa femme sont presente a La Place desdits parain et Marraine. Baptise par Mr. de Monestier. B.

1692 Op 15 juni schonken de heer Paul Croiset, predikant van deze kerk, en zijn vrouw Elisabeth Le Boucher een zoon bij de heilige doop. De naam is Samuel, de peetvader, de heer Sebastian Tierry, de peetmoeder, juffrouw Elisabeth Tierry, dhr. Louis Perignon en zijn vrouw Susanne Guerard zijn aanwezig in plaats van genoemde peetvader en -moeder. Gedoopt door de heer de Monsetier. B

Het voorgeslacht Croiset

Jan Louis Croiset was geboren in Venlo, als zoon van Samuel Croiset (1692-1766) en Anne Catherine Rascart (1686-1773). Venlo was eveneens een garnizoensplaats: vader Samuel was vaandrig en klom op in rang tot luitenant-kolonel (overste), maar toen hij in 1766 te Grave in die rang zou worden bevestigd, overleed hij en werd posthuum bevorderd. Oma Anne Catharine overleed zeven jaar later in Grave en werd bij haar man begraven.

Samuel diende bij het onderdeel infanterie achtereenvolgens in de regimenten van Maximiliaan d'Ivoy, Johan François van Volkershoven, Van der Leythen, Van Heukelom en Villegas.

Hij en Anne Catherine trouwden op 7 december 1715 (waarschijnlijk in Chenée, bij Luik); hun gezin zag er als volgt uit:

1. **Marie Agathe**
   ged. 27-09-1718 Chenée (Luik);
   overl 27-01-1806 Harderwijk
   trouwt 21-08-1744 Grave met
   Mr. Wilhelm van Hoessen
2. **Jean Guillaume (Jan Willem)**
   geb. 04-07-1721 's-Hertogenbosch
   ged. 06-07-1721 's-Hertogenbosch
   overl. 17-10-1773 Grave
   kapitein bij de Genie
   Grave is het bolwerk van de Genie
   (ik heb er zelf ook gelegen als korporaal bij de Genie)
3. **Pierre Domitien**
   geb. 15-05-1723 Namen
   ged. 26-05-1723 Namen
   begr. 22-04-1730 Venlo
4. **Sara Elisabeth**
   ged. 15-02-1725 Namen
   overl. 15-04-1821 Schoonhoven

5. **Jean Louis**
   geb. 12-03-1730 Venlo
   overl. 01-03-1813 Schoonhoven
   trouwt 04-01-1750 Schoonhoven
   met *Jeanne Madelaine Groeneveld*

Hugenoten

Tot slot: Samuel Croiset werd in Maastricht op 9 juni 1692 geboren en aldaar op 15 september dat jaar gedoopt. Een merkwaardig lange tijd tussen geboorte en doop.

Zijn vader was Paul Croiset, Waals predikant aldaar. Zijn moeder was Anne Elisabeth Boucher (1666-1717). Vader Paul werd de eerste predikant van de Waalsche gemeente te Maastricht in 1680. Hij en Anne Elisabeth trouwden daar op 22 april 1666. Deze kerk stond op de plek (Sint Pietersstraat) waar thans nog de Waalsche Kerk staat, maar dat is een nieuwer gebouw uit 1732.

Sara Agatha's overgrootvader Paul Croiset was een van de 150.000 Franse protestanten (Hugenoten, een verbastering van 'Eidgenossen', eedgenoten) die tussen 1680 en 1720 wegvluchtten; bijna 50.000 van hen kwamen naar de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden!

Deze exodus uit het overwegend Roomse gebied kwam op gang na de intrekking van het Edict van Nantes (dat sinds 1589 geloofsvrijheid had gewaarborgd in Frankrijk); na 1685 waren hugenoten vogelvrij. Op cbg.nl staat hierover: *"Dit edict was in 1598 door koning Hendrik IV van Frankrijk uitgevaardigd en verleende de Franse*

Protestanten vluchten uit Frankrijk na de herroeping van het Edict van Nantes, 1685-1686, (eronder staat: "Verscheyde weg vlugtige Gereformeerde, die agter haalt zynde in Gevanenisse en op de Galyen gebragt werde"), Jan Luyken
Rijksmuseum.nl

volgelingen van het protestantisme, de Hugenoten, het recht hun geloof in vrijheid te belijden. Het vervangende Edict van Fontainebleau daarentegen verklaarde dit tot een strafbaar feit. Calvinisten riskeerden vervolging en confiscatie van hun bezit. Dit stelde hen uiteindelijk voor de keus: terugkeren tot de (katholieke) moederkerk, of emigreren."

Deze volksverhuizing bracht niet alleen de familie Croiset in beweging, maar ook de voorvader van een andere Schoonhovense familie die alles met het doopvont te maken heeft!

Tilmannus Roucourt (1631-1684) uit Halen (Belgisch Limburg) – zoon van Theodricus (Dirk) van Rockourt en Maria Claes – trouwde in 1655 in Halen met Joanna Glaude; samen kregen zijn negen kinderen. Als hij op 26 mei 1684 overlijdt bevinden ze zich in Leuven.

De een na jongste is Hendrik die, als zijn vader overlijdt precies 10 jaar is. Dertien jaar later verwisselt hij Leuven voor Dordrecht en wordt de stamvader van de Nederlandse tak Recourt. Daar in Dordrecht treedt hij op 10 februari 1697 in het huwelijk met Lucretia van den Blieck. Dus mogelijk is hij al eerder naar Dordt gekomen…

Zij krijgen dertien kinderen van wie de oudste Tieleman (1698-1773; het jaar van de nieuwe Psalmberijming!) is. Die trouwt in 1722 met Anna de Montae; het echtpaar krijgt acht kinderen: twee jongens een zes meisjes. Hendrik is de tweede van de acht en de oudste zoon. Zijn achternaam vervormt tot Recourt. Hij trouwt in 1746 te Dubbeldam met Maria Maaijken Langhvaart, die in 1757 overlijdt; hij hertrouwt in 1758 met Gertruida Stoop.

De tweede in dat tweede huwelijk is Anthony (1761-1825). Die wordt molenaar in Lexmond. Maar voor die tijd trouwt hij in 1783 in Dordrecht met Geertruij Smits. Hun jongste (van acht kinderen) is Anthonie (1802-1880), die in Poederoijen wordt geboren en gedoopt en evenals zijn vader molenaar wordt. Dat brengt hem en zijn vrouw Elisabeth Molenaar (!) op tal van plaatsen, die ik van een stamboom op internet heb:

1823: Broodbakker te Hoenkoop
1824: Broodbakker te Goudriaan
1826: Korenmolenaar te Lopik
1827: Korenkoper te Lopik
1828: Broodbakker te Jaarsveld
1830: Korenmolenaar te Hagestein
1831: Broodbakker te Hoenkoop
1834: Korenmolenaar te Schoonrewoerd
1848: Broodbakker te Schoonhoven
1850: Geen beroep te Schoonhoven
Het gezin woonde in de Lange Weistraat (101, toenmalige nummering!) en later in het Klooster (125).

De naam Recourt veranderde in Schoonhoven in Rikkoert. Anthonie en Elisabeth kregen tien kinderen. Elisabeth was in Lopik geboren en overleed in 1866 in Schoonhoven op dezelfde dag (23 juni) dat ook hun 31-jarige zoon Cornelis stierf! Waarschijnlijk stierven zij aan de toen heersende cholera-epidemie.

Op vergevorderde leeftijd (68) hertrouwde Anthonie in 1870 met weduwe Petronella Jacoba Edeling. Bijzonder bij deze huwelijksluiting is dat Anthonie ziek op bed lag in de Lange Weijstraat en dat men van het stadhuis dus genoodzaakt was naar het huis van de bruidegom te komen, samen met de dokter en dat het huwelijk aldaar in huis werd gesloten. En er is nóg een interessant detail: Anthonie blijkt *parapluiemaker* van beroep te zijn!

De een na jongste in het gezin van Anthonie en Elisabeth was Jacobus, die in 1838 in Willige-Langerak werd geboren; hij was goudsmid. In 1860 trouwde hij in Schoonhoven met Maaike Verheij; zij kregen zes zoons van wie de derde in 1865 dood geboren is en helaas geen naam ontving. De tweede zoon van Jacobus en Maaike was Willem (1861-1912); hij werd graveur, net als zijn oudere broer Anthonie; zijn jongere broer Cornelis werd goudsmid, net als hun vader. Het gezin woonde in de Lange Weistraat.

Met Willem gaat dit verhaal verder. Hij was zilversmid en werd herbergier en had een koffiehuis *"bij de Vischbrug"* aan de Tol, naast het huis op de hoek van de Veertraat. In 1893 trouwde hij met de in Groot-Ammers geboren Willempje van Wijk.

Willem overleed toen zijn jongste zoontje tien was: Abraham Rikkoert (1902-1973). Die trouwde in 1927 met de uit Bergambacht afkomstige Annigje Geertruida Oskam. Abraham was zilversmid en later ook koopman in en vervaardiger van paraplu's: een fijn-mechanisch vak.

Abraham en Annigje Geertruida kregen op Tol 11 vijf kinderen:
1. **Willem** (1928-1977)
2. **Jan Hendrik** (1930-1930)
3. **Willempje** (1931-1938)
4. **Jan Hendrik** (1934)
5. **Willempje Aaltje** (1940-2022)

Willempje werd zes jaar en overleed in de Willem van den Bergh Stichting (thans 's Heeren Loo) aan de Zwarte Weg in Noordwijk.

Tijdens zijn leven had Abraham het plan opgevat om voor het doopbekken een deksel te laten maken, dat wij nog steeds kennen als het zilveren deksel met de duif. Meer daarover in het volgende en laatste stukje van dit onderzoek.

Tot slot

Toch nog even terug naar de familie Croiset in Schoonhoven. We zagen reeds dat vader overleed in 1813, maar moeder was al eind april 1808 alhier overleden; zie het begraafregister op de volgende pagina.

Wie woonden er nog meer van de familie in Schoonhoven? Zus Anna Catharina, getrouwd met Hendricus Christiaan van der Kop.

Er woonde nóg een familielid in de stad: tante Sara Elisabeth Croiset (zie links). Mogelijk woonde vader Jean Louis en Sara Agatha bij haar in. Tante Sara woonde in huis 482 en is, aldus de overlijdensakte van 1821 geboren te Doornik (en niet Yperen). Ze bleef ongehuwd en bereikte de hoge leeftijd van 96 jaar!

Mogelijk Sara Elisabeth Croiset (1725-1821), door Taco Scheltema

In 1836 overlijdt nicht Cornelia Esther Croiset (zie hiernaast; gehuwd met ritmeester Hendrik Willem Johannes Agathus van Uchelen); wellicht tijdens een familiebezoek, want ze woonde met haar man in 's-Gravenhage; ze werd 49 jaar en was een dochter van Arnoldus Croiset en Sara van Beaumont.

Tot slot overlijdt Sara Agatha in tamelijke stilte; in die zin dat er bijna geen familieleden meer in de stad waren dan alleen de neefjes en nichtjes Groeneveld van der Kop. Inmiddels heeft ze de Haven verruild voor de Koestraat. Op haar oude dag (wellicht bij haar 85e verjaardag in 1856) is ze over de jeugd van de kerkelijke gemeente gaan nadenken, en is door wat voor reden ook de gift van het doopbekken gaan overwegen.

Op 15 september 1861 verwisselt ze het tijdelijke voor het eeuwige; ze mocht 90 jaar worden. Tantezegger en wijnhandelaar Henricus Johannes Eliza Groeneveld van der Kop en diens zoon Carel Wilhelm van der Kop, die bij zijn vader in het oude korenpakhuis in de wijnhandel hielp, gaven het overlijden aan. Deze Henricus Johannes Eliza Groeneveld van der Kop, getrouwd met Maria Boonders, speelde weer een rol bij de gift van een zilveren Avondmaalsbord aan de kerk… maar daarover in een volgend nummer!

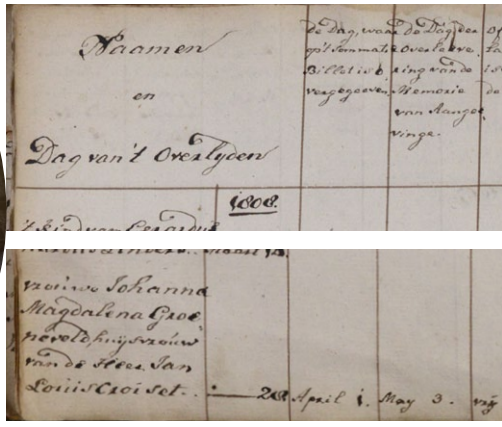

Inschrijving van het overlijden in het Gaarderregister: Johanna Magdalena Groeneveld, huijsvrouw van de Heer Jan Louis Croiset; de data zijn niet de overlijdens- of begraafdatum

Groeneveld van der Kop & Co had een wijnhandel in het Stadskorenpakhuis samh.nl

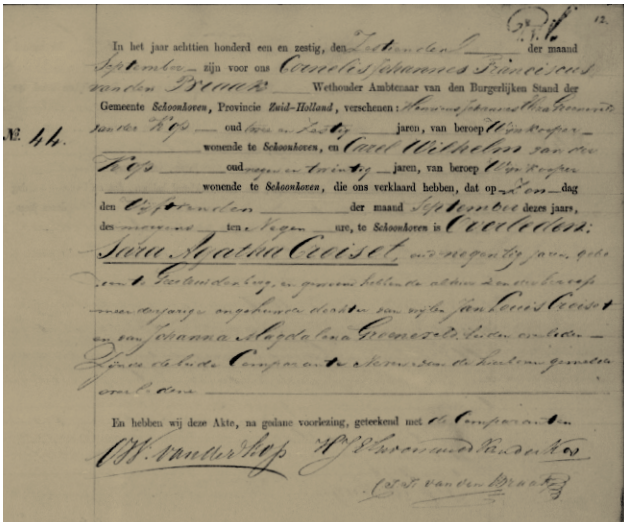

Overlijdensakte van Sara Agatha Croiset, die op zondag (!) 15 september 1861, 's morgens om 9.00 uur overleed

Je ziet dat de rand uit zes ‘accolades’ bestaat; een vorm die Van Grasstek vaker gebruikte

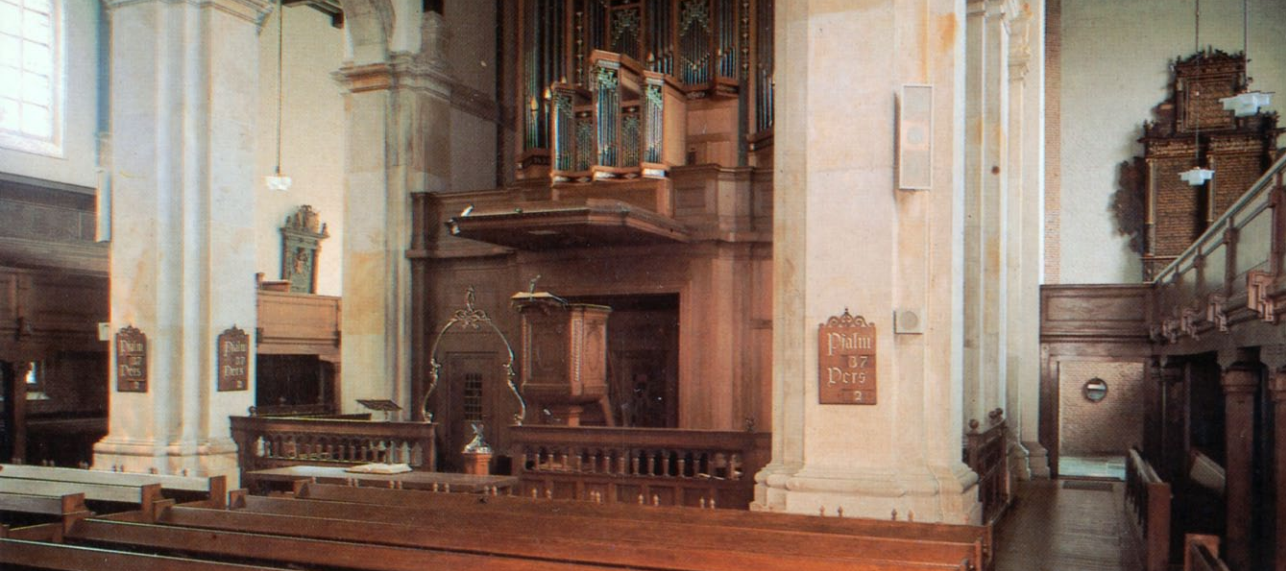

De geschenken

We zouden grotendeel stilstaan bij het doopbekken en dat doen we ook. Maar bij dat bekken behoort ook het latere deksel met de duif en weer later de doopboog. En om het geheel compleet te maken natuurlijk tevens het doophek!

Om het zilveren bekken en ook het zilveren deksel van dichtbij te zien was koster Wim den Besten bereid ons te helpen. Om de zilvertekens te begrijpen vroeg ik zilverdeskundige Rene Kappers mee; beiden ben ik zeer dankbaar voor hun hulp.

Het doopbekken

De zilversmid

Voor het doopbekken hadden we al informatie uit 'De Krimpenerwaard' van Catharina L. van Groningen, uit 1995: *"…meesterteken van Wed. A.B. van Grastek, Amsterdam, 1855-1858 (Meestertekens nr. 3446), klimmende leeuw + 1, minervakop, jaarletter x = 1857, onleesbaar merk in liggend ovaal, waarschijnlijk essaieursteken."* De essaieur is de keurmeester van de Waarborg die controleert of het juiste gehalte zilver is gebruikt.

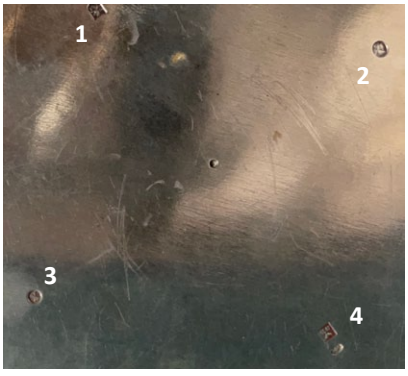

Stand van de vier tekentjes op de onderkant

1

Klimmende leeuw + 1 = 1e zilvergehalte

2

Minervakop = Amsterdam

3

'X' = 1857

4

Zilvermerk 'soldeerlamp' boven GB en het essaieursteken 'R✠1'

Bloemstraat 46 (pijl) (r) was de plek waar in 1857 de zilversmederij van wed. A.B. van Grasstek was gevestigd; foto is uit 1954, maar situatie is niet veel veranderd: zie de foto onder uit 1921

archiefamsterdam.nl

Van Groningen zegt in haar boek dat de zilversmederij die het doopbekken vervaardigde *Wed. A.B. van Grastek te Amsterdam* is. Even kort iets over deze Gerardina Busser, weduwe van Abraham Bernardus van Grasstek. Haar man, geboren in 1789 te Amsterdam, overleed er in 1855 (twee jaar voor het doopbekken!). Het gezin woonde toen in de Bloemstraat (huidige nummer 46).

Abraham Bernardus en Gerridina (Gerardina) trouwden op 5 juni 1816 en kregen zes kinderen waarvan de jongste jong stierf. Evenals zijn vader Lodewijk was Abraham zilversmid; eerst in dienst van de weduwe van zilversmid J.H. Stellingwerf, Gesina Voorthuys; hij werd meesterknecht en zette de zaak na haar dood in 1849 voort onder eigen naam. Na zijn dood in 1855 zette zijn vrouw Gerridina of Gerardina de zaak voort onder eigen naam en met een eigen zilvermerk GB (!), terwijl zoon Lodewijk Grasstek jr. de werkplaats leidde.

In de periode rond de creatie van het doopbekken woonden dochter Susanna Geertruida met haar man Joannes Weenink bij haar in en ook zoon Lodewijk met zijn gezin. Lodewijk vertrok naar Voorschoten en Susanna Geertruida naar de kersverse Haarlemmermeer. Bij haar

De Opregte Haarlemsche Courant van 27 augustus 1864

*** Heden overleed, ten huize van haren behuwd-zoon, den Heer *J. Weenink*, te *Haarlemmermeer*, in den ouderdom van bijna 76 jaren, onze geliefde moeder en behuwdmoeder GERARDINA BUSSER, weduwe den Heer *Abraham Bernardus van Grasstek*.

VOORSCHOTEN, 23 Augustus 1864.

Uit aller naam, L. VAN GRASSTEK.

trekt moeder Gerardina van Grasstek-Busscher – te Zwolle geboren in 1789 en Luthers opgevoed – in 1863 in en overlijdt er op 23 augustus 1864.

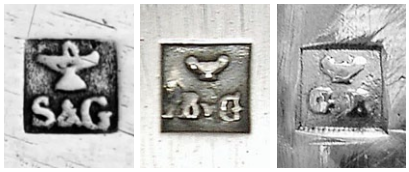

Op internet staan diverse zilveren voorwerpen die beter zichtbare zilvermerken opleveren: v.l.n.r.: Weduwe J.H. Stellingwerff & A.B. van Grasstek; A.B. van Grasstek en weduwe Gerardina van Grasstek-Busscher; alle drie dragen ze een soldeerlamp als icoon

In het zilvermerk, zo staat hierboven, zit een soldeerlamp. Rene Kappers legt daarover uit: *"Daar ging olie in. Uit de tuit stak een katoentje; daar brandde de lamp. Aan de achterzijde kon je hem bijvullen. In het midden een hengsel om hem horizontaal te houden met verplaatsen. Met een*

blaaspijp werd door de vlam geblazen zodat je een mooi puntig vlammetje krijgt waarmee je kunt solderen. Later werd er een gasleiding op de werkbank aangelegd en een geel stadsgas-vlammetje ontstoken. Dan kon je daar op dezelfde wijze doorheen blazen en je soldering maken. Daarna kwamen de blaaspijpjes met geïntegreerde gas-toevoer. En vandaag blaast niemand meer met z'n mond; allemaal perslucht of zuurstof uit een fles. Typisch een goudsmidsgereedschap en ook voor fijn zilverwerk zoals filigrain. Mooi vak. Doen wij sinds 1885."

Nog even iets over de essaieur of essayeur die zijn merkteken **R✠1** op het zilveren bekken zette, ten teken dat het zilveren voorwerp door de Waarborg is goedgekeurd op echtheid. De essaieur heette Hendrik Willem van Riel (1809-1898); hij vervulde die functie in Amsterdam van 1854 tot 1880. *"Het meesterteken of essayeursmerk van H.W. van Riel komen we vaak tegen op 1e gehalte zilverwerk"*, aldus keuren.zilver.nl.

Van Riel was evenals Gerardina Busscher in Zwolle geboren. Hij trouwde in 1839 te Alkmaar met Wilhelmina Sophia Hoek. In 1837 komt hij… hier in Schoonhoven, vanuit Utrecht en is ook hier essaieur en woont later met zijn gezin, aldus het Bevolkingsregister in of vlakbij Haven 12 en later Oude Haven 22. Het Kadaster vertelt echter dat hij eigenaar was van Haven 72 en het erachter gelegen Koestraat 53.

Maart 1854 (drie jaar voor het doopbekken) verhuist het gezin naar Amsterdam, waar hij eveneens essaieur bij de Waarborg wordt. Als hij echt op Oude Haven 22 heeft gewoond, dan woonde hij vlakbij Sara Agatha Croiset, die aan de andere kant van de Kruissteeg op Koestraat 101 woonde! Mogelijk ligt hier de link tussen Schoonhoven en Amsterdam waardoor het doopbekken bij weduwe Van Grasstek gekocht werd, wellicht uit barmhartigheid wegens haar omstandigheden. Het zou zomaar kunnen…

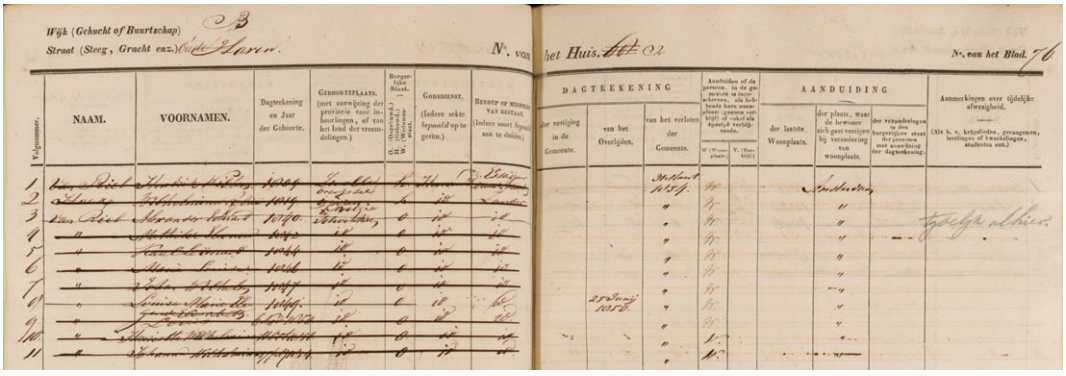

Het gezin van essaieur Hendrik Willem van Riel woonde na Haven Westzijde tot 31 maart 1854 aan de Oude Haven (22?)

De tekst

Catharina van Groningen: *De doopschaal in Schoonhoven werd in 1857 vervaardigd. Het is een ronde schaal met uitzwenkende geprofileerde rand in accolade-vormen. Op het gladde plat staat gegraveerd: 'aandenken tot gebruik bij de bediening van den heiligen doop in de Gereformeerde Gemeente te Schoonhoven van hare 85 jarige zuster mei 1857 S.A.C.'. Dit zou mej. S.A. Carnier zijn, waarschijnlijk de dochter van de schenkster van het grote bord uit 1827.*

We hebben al gezien dat dat een onjuiste conclusie is; S.A.C. was Sara Agatha Croiset. Maar hoe weet je dat zeker? Dankzij het speurwerk van Marianne van der Veer van het StreekArchief Midden-Holland kwam het bewijs uit de notulen van de kerkmeesters of kerkvoogdij. Zij reageren op een ingekomen bericht vanuit de kerkenraad, die níet de

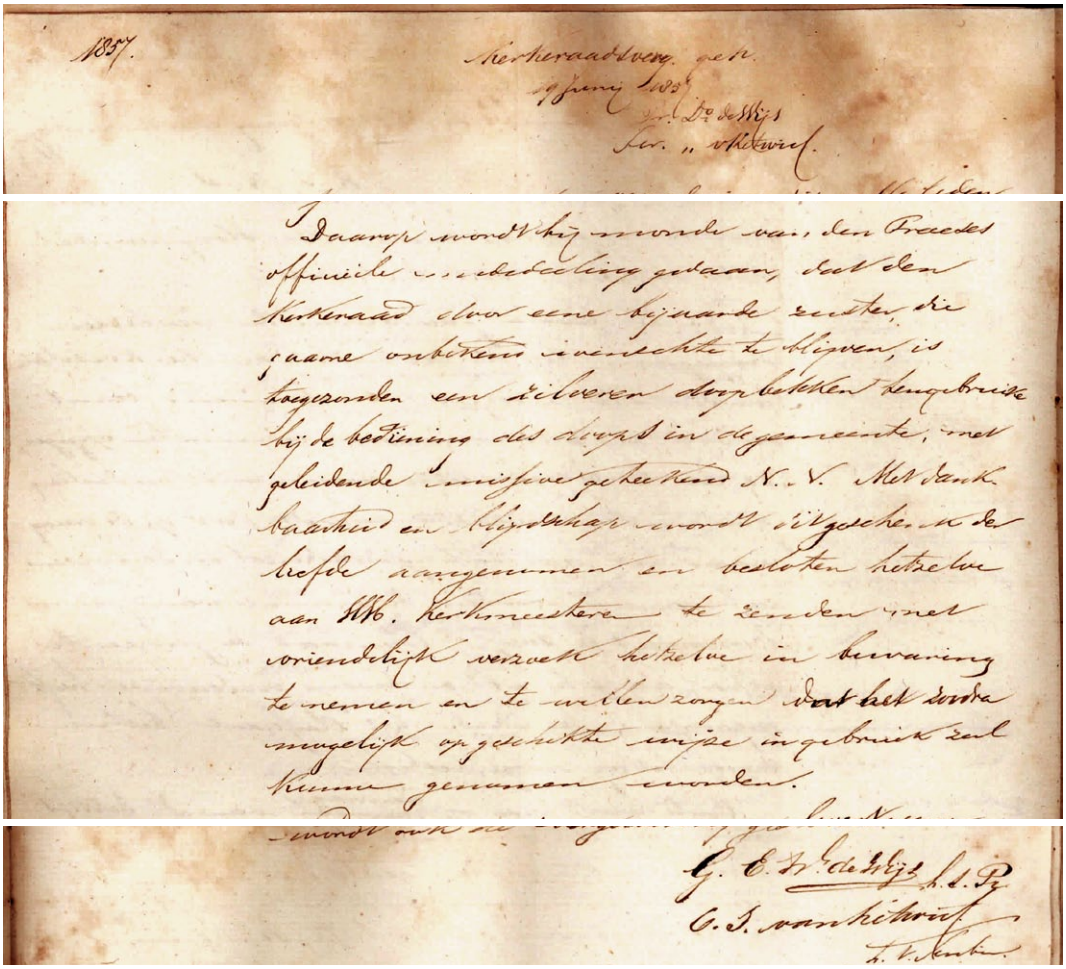

Kerkenraadsnotulen van 19 juni 1857 Schoonhoven

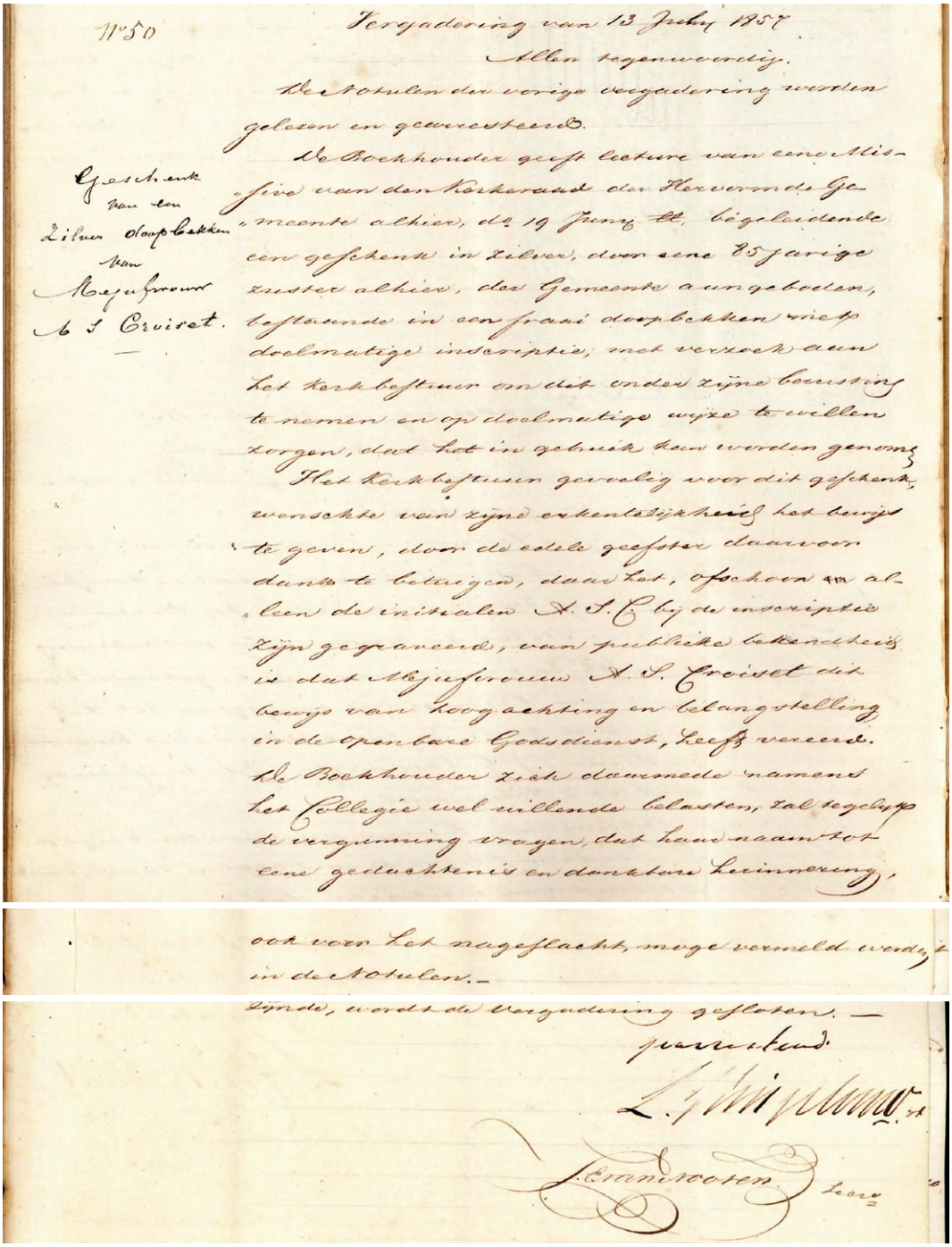

N° 50

Vergadering van 13 July 1857

Allen tegenwoordig.

De Notulen der vorige vergadering worden gelezen en gearresteerd.

Geschenk van een Zilver doopbekken van Mejufvrouw A. S. Croiset.

De Boekhouder geeft lecture van eene Missive van den Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier, d° 19 Juny ll. begeleidende een geschenk in zilver, door eene 85 jarige zuster alhier, der Gemeente aangeboden, bestaande in een fraai doopbekken met doelmatige inscriptie; met verzoek aan het kerkbestuur om dit onder zijne berusting te nemen en op doelmatige wijze te willen zorgen, dat het in gebruik kan worden genomen.

Het Kerkbestuur gevoelig voor dit geschenk, wenschte van zijne erkentelijkheid het bewijs te geven, door de edele geefster daarvoor dank te betuigen, daar het, ofschoon alleen de initialen A. S. C. bij de inscriptie zijn gegraveerd, van publieke bekendheid is dat Mejufvrouw A. S. Croiset dit bewijs van hoogachting en belangstelling in de openbare Godsdienst, heeft vereerd.

De Boekhouder zich daarmede namens het Collegie wel willende belasten, zal tegelijk de vergunning vragen, dat haar naam tot eene gedachtenis en dankbare herinnering, ook voor het nageslacht, moge vermeld worden in de Notulen.—

zijnde, wordt de vergadering gesloten.—

gearresteerd.

L. [illegible]

L. Eranrooten Secr.

Kerkvoogdijnotulen 13 juli 1857 Schoonhoven

naam van de schenkster noemen. Dankzij de scans van het in zeer slechte staat verkerend notulenboek kunnen we het met eigen ogen lezen:

Kerkenraad – Notulen n° 50
Vergadering van 19 Juny 1857
Preses ds. De Wijs
Sec. ds. v Ketwich
[…]
Daarop wordt bij monde van den Praeses officiele mededeling gedaan, dat den Kerkeraad door eene bejaarde zuster, die gaarne onbekend wenschte te blijven, is toegezonden een zilveren doopbekken ten gebruike bij de bediening des doops in de gemeente, met geleidende missive geteekend N.N. Met dankbaarheid en blijdschap wordt dit geschenk der liefde aangenomen en besloten hetzelve aan HH Kerkmeesteren te zenden met vriendelijk verzoek hetzelfde in bewaring te nemen en te willen zorgen dat het zoodra mogelijk op geschikte wijze in gebruik zal kunnen genomen worden.

Kerkvoogdij – Notulen n° 50
Vergadering van 12 July 1857
[…]
Geschenk van een zilveren doopbekken van Mejuffrouw A.S. Croiset. De boekhouder geeft lecture van een Missive van den Kerkraad der Hervormde Gemeente alhier d° 19 Juny begeleidende een geschenk in zilver, door eene 85 jarige zuster alhier, der Gemeente aangeboden, bestaande in een fraai doopbekken met doelmatige inscriptie, met verzoek aan het Kerkbestuur om dit onder zijne berusting te nemen en op doelmatige wijze te willen zorgen, dat het in gebruik kan worden genomen. Het Kerkbestuur, gevoelig voor dit geschenk, wenschte van zijne erkentelijkheid het bewijs te geven, door de edele geefster daarvoor dank te betuigen, daar het, ofschoon alleen de initialen A.S.C. [moet zijn **S.A.C.**!] *bij de inscriptie zijn gegraveerd, van publieke bekendheid is dat Mejuffrouw A.S.* [**S.A.**!] *Croiset dit bewijs van hoogachting en belangstelling in de openbare Godsdienst, heeft vereerd. De boekhouder zich daarmede namens het Collegie wel willende belasten, zal tegelijk der vergunning vragen, dat haar naam tot een gedachtenis en dankbare herinnering, ook voor het nageslacht, moge vermeld worden in de notulen.*
S.E. van Nooten secr.

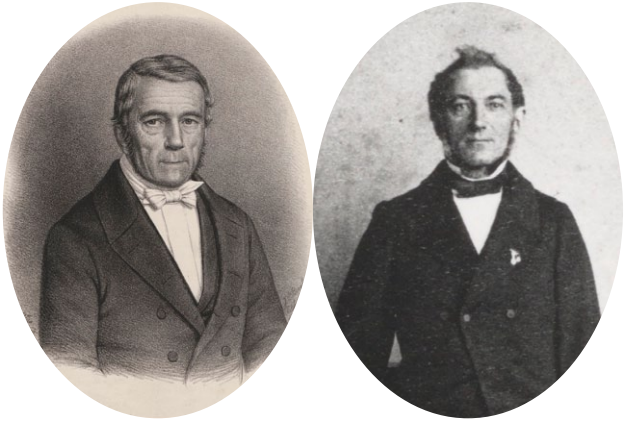

De predikanten ds. Gilles Ernst Willem de Wijs (l), die in 1845 uit Jisp kwam en hier in Schoonhoven eind 1863 overleed; en Christiaan Jan van Ketwich (r) die hier in 1849 vanuit Santpoort kwam en eind 1878 met emeritaat ging

Wie ontving het: de predikanten

Aldus de notulen vertelde de preses, ds. De Wijs, in de vergadering over

de schenking van het doopbekken. Hij woonde toen op het huidige Koestraat 103, naast Sara Agatha Croiset (die op Koestraat 101 woonde waar nu de zaak van Stigter zit: de voormalige Kruiskapel! De gift bevestigde zo, zonder dat zij dat wist, een oude band met de Grote Kerk).

Het doopdeksel

Het doopbekken zit nu in een houten console, gemaakt voor het zilveren deksel met de duif. Dat deksel wilde Abraham Rikkoert een keer laten maken en hij spaarde er gedurende verschillende jaren geld voor. Hij heeft de realisatie van het deksel niet meer meegemaakt; nadat hij in 1973 overleed, liet zijn weduwe het maken door zijn twee vrienden: zilversmid Pieter Heerens sr. en graveur Rokus Witzier. De twee hielden zelf duiven en hadden genoeg voorbeelden dichtbij om een levensechte duif uit zilver te vervaardigen.

Nadat Heerens het meesterstuk maakte, graveerde Witzier er de volgende tekst in gotische letters in: *"tot bediening van de Heilige Doop in de Herv. Gemeente van Schoonhoven. Psalm 105 : vers 8.9.10. Legaat van Mevr. A.G. Rikkoert-Oskam. bij het verscheiden van haar geliefde Echtgenoot de Heer Abraham Rikkoert. geb. 29.11.1902-overl. 11.11.1973."*

De console, waarin het deksel precies past, is er in stijl bij gemaakt en zo kreeg ook het doopbekken een nieuwe 'vaste' plek, in de bovenkant ervan en onder het deksel.

De doopboog

Bij de oplevering van de restauratie van 1980-1982 is op het doophek, boven de opening – die ontstond door het weghalen van de katheder – een doopboog geschonken door familie Rikkoert, zoon van de schenker van het zilveren deksel.

Deze doopboog is een grotere kopie van die van de kerk van Willige Langerak. Deze gift was in de familie een gevolg van of vervolg op de gift van het zilveren doopdeksel.

De boog werd gemaakt door beeldhouwer Jan van lpenburg. Een

Het doopvontdeksel, met daarop de door Pieter Heerens sr. gemaakte duif; in de rand onderaan staat de tekst die door Rokus Witzier is gegraveerd (zie de foto onderaan)

Foto: Kerkfotografie.nl

Op de voorzijde van de doopboog staat 1982; op de achterzijde de datum 6 oktober

door een gemeentelid geschonken koperen lezenaar, werd naast de boog op het hek geplaatst. Beide zijden van de boog komen samen in een vlam, symbool voor de Heilige Geest, net als de zilveren duif op het deksel. Onder deze boog lopen de doop-ouders, die tijdens de dienst op de voorste stoelen zitten, door naar het doopvont binnen de dooptuin, waar de predikant hun kindje doopt.

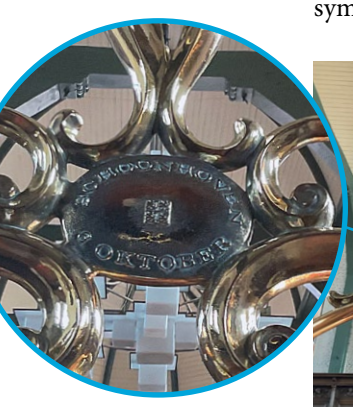

Deze koperen doopboog werd op 6 oktober 1982 op het oude doophek geplaatst

De drie geschenken door oudere gemeenteleden, komen hier bij de doop samen, waar de jongste leden van de gemeente worden gedoopt. Een prachtige symboliek, waarbij de op het deksel gegraveerde tekst past: Psalm 105 : 8-10 *"Hij gedenkt Zijn verbond tot in der eeuwigheid; het woord dat Hij ingesteld heeft tot in duizend geslachten; het verbond dat Hij met Abraham heeft gemaakt, en Zijn eed aan Izak; welken Hij ook gesteld heeft aan Jakob tot een inzetting, aan Israël tot een eeuwig verbond…"* Of Psalm 87:5-6: *"Van Sion wordt gezegd: Man voor man is erin geboren. De Allerhoogste Zelf doet haar standhouden. De HEERE telt hen erbij, wanneer Hij de volken opschrijft, en zegt: Deze is daar geboren."*

Het doophek

Tot slot nog iets over het doophek; dat hoort helemaal bij dit onderzoek. Volgens diverse bronnen (maar bewijzen zijn nog niet gevonden) moet het doophek ergens rond 1625 zijn gemaakt.

Het is van een andere houtsnijstijl dan de preekstoel en voorlezersstoel die beiden uit 1777 stammen. Wellicht dat het doophek meer paste bij de vorige preekstoel, die in Van Berkums boek *'Beschrijving van de*

Stadt Schoonhoven' als volgt wordt omschreven: *"…en is ten dien eynde, op den 8 February 1658, vastgestelt en geresolveert, om een nieuwen Predikstoel te laaten maaken, en te Verneemen, naar een goet Model, gelyk zulks geschiet is; en de Predikstoel, welke er jegenwoordig nog is, zynde agtkantig, waar in twee hoog boven den anderen zeer Konstig en Cierlyk de twaalf Apostelen verbeeldende, zynde Gegraveert en Uytgehouwen, gemaakt is."*

Het doophek stond voor de restauratie in de twintigste eeuw helemaal rondom de preekstoel, terwijl het thans alleen tussen de twee pilaren voor de preekstoel zit en aan de zijkanten achter de kerkenraadsbanken.

En let ook op het boogje dat op of boven het draaiende gedeelte van het hek (zie de pijl in het fotofragment hiernaast) zit; men was dus al een boog gewend, maar deze is na de restauratie verdwenen. Deze lijkt niet koper maar gietijzer.

En let op de pilaartjes in het bovenste deel van het doophek: deze zijn aan de binnenzijde dichtgemaakt met plaatwerk, maar dat is na de restauratie weggehaald zodat het thans open is. Was het eerder ook al open? Dat moet haast wel, want op de volgende pagina's is te zien dat er ook aan de binnenzijde houtsnijwerk zit!

In het boek van Catharina L. van Groningen 'De Krimpenerwaard' staat dat in de rekeningen van de kerkvoogdij over de huidige preekstoel in 1777 wordt geschreven: *"Betaelt Aan d'Heer Weijland, Mr. Schilder te Gouda, Voor het Verlakken Van de Nieuwe Predikstoel en Doophek bij quitantie f. 42-2-0'*; *'Betaalt Aan de Dortse Schipper Voor Vragt Van de Nieuwe Predikstoel bij quitantie f. 12, -'* en *'Betaelt Aan d'Heer Van der Linden te Dord Voor het maken van den Nieuwe Predikstoel bij quit. f. 782-2-'* (Archief van de NHG, Kerkvoogdijarchief, jaarrekeningen, inv. nr. 42, 1767/68-1798/99).

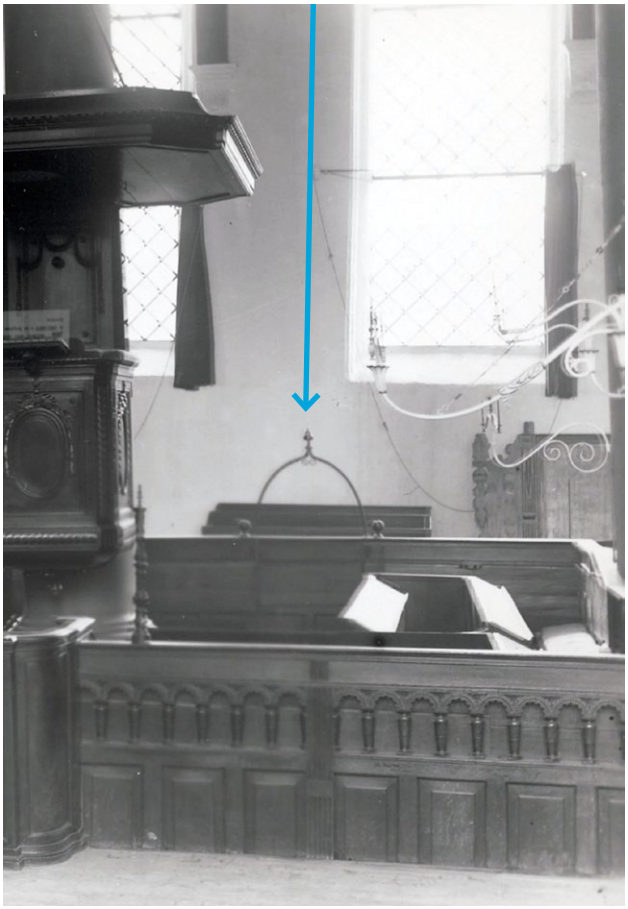

Vóór de restauratie stond er ook al een dun boogje op het doophek, over het draaibare gedeelte. Ook valt op dat de houten vloer voor het doophek hoger ligt en dat, het onderste deel van het hekwerk in de vloer verzonken is; mogelijk ligt de dooptuin lager, op de originele hoogte

Foto #1
Het doophek werd in 2024 korte tijd deels weggehaald voor een concertserie en werd hier opgesteld onder de toren

Het fraai gesneden eikenhouten hekwerk beschrijft zij als volgt: *"Het doophek in Schoonhoven […] bestaat uit een onderstel van paneelwerk* **#9** *waarop balusters staan met een boogstelling* **#4 en #5**. *De zijkanten van het doophek hebben deuren met koperen handvatten in kwabstijl* **#10**. *Toen in 1777 de huidige preekstoel werd gemaakt werden stukken van het hek afgezaagd* **#1** *om een plaats voor de voorzanger uit te bouwen."*

Detailfoto's #3, #4 en #5

Foto #2
De voorste zitting van de kerkenraads-bank en het schot dat is versierd met ebbehouten wortels

Over de kerkenraadsbanken binnen het doophek schrijft zij: *"Binnen de dooptuin staan twee drievoudige bankenblokken voor de kerkeraad. De pilasters van het voorste schot zijn versierd met ebbehouten wortels* **#2 en #7**. *De zittingen van de banken rusten op Toscaanse zuiltjes* **#8**." Het lijkt erop, al is dat lastig te bewijzen, dat ook de kerkenraads-banken, evenals het doophek, uit de eerste helft van de 17e eeuw stammen.

Detailfoto's #6, #7 en #8

Foto #9
De zijkant van het doophek aan de zuidzijde

De groene bekleding van de banken is omstreeks 2000 vervangen door nieuwe, helderrode bekleding, evenals de rand van de preekstoel die voorzien is van een veloursachtige stof in dezelfde kleur.

De archiefboeken

Helaas is uit de rekeningen van de Kerkvoogdij tussen 1618-1650 niet duidelijk geworden wanneer het doophek is gemaakt of aangeschaft.

Het moet een aanmerkelijke uitgave zijn geweest en de meest kleine dingen zijn in de rekeningen terug te vinden. Van een lading kalk, het verwijderen van een uil uit de kerk, het schoonmaken van de graftuinen en het graven van een graf in de kerk. Ook grote uitgaven zien we. Zeer regelmatig wordt er ruim *f* 100,– betaald aan de glazenier die ramen moet reparen. De timmerman komt regelmatig langs om herstelwerk te verrichten.

Grote uitgaven zijn ook de aanschaf van diverse kronen (kroonlampen). Vaak ging men naar Amsterdam, maar eenmaal ook heeft men lampen uit de Dom in Utrecht willen kopen. Hieruit blijkt dat de kerkvoogdij niet schuwde om aan recycling te doen en zo geld te besparen. Zo zou, al weten we het helaas niet zeker, het doophek ook uit een andere kerk kunnen komen. Dan kan het nog steeds zo zijn dat het hek rond 1625 is vervaardigd,

Foto #10
Dezelfde zijkant gezien vanuit het zuidwesten; het koperen handvat 'in kwabstijl' is beter te zien

maar niet in Schoonhoven. Het is al eeuwen 'ons' doophek en dat is goed. Ook de preekstoel, het vorige orgel en dus ook enkele kroonluchters, zijn overgekocht uit andere kerken.

Het interieur is ons vertrouwd. Kijk er nog eens goed naar, ga er voorzichtig mee om en wees er zuinig op. Verbind er ook rustig de gevoelswaarde van de liturgie aan; dat maakt ook dat je met de voorwerpen die dienend zijn aan de liturgie, respectvol en zuinig omgaat.

Tenslotte

Deze geschenken van ouderen aan (de kinderen van) de gemeente laten iets na. Wat je er ook van vindt, die wederzijdse betrokkenheid in de gemeente is essentieel. Het richt zich op de toekomst, de nieuwe generatie. De Historische Vereniging zet zich in om erfgoed te behouden. Beleid vanuit het stadsbestuur was in vorige eeuwen vaak gericht op vernieuwing en verbetering, maar niet op behoud van kostbaarheden in de stad.

Datzelfde commentaar had de kerkelijke gemeente ook wel over de restauratie van haar kerkgebouw in 1927-1935. Het zijn vaak de toeristen die de toenmalige moderne stijl in het huidige interieur waarderen.

De waarde van het geloofserfgoed echter moeten we vele malen hoger waarderen dan materiële zaken. Toch sluit het een het ander niet uit. Laat het vooral gespreksstof zijn.

Aandenken
tot gebruik by de bediening van
den HEILIGEN DOOP in de Gereformeerde Gemeente
te Schoonhoven,
van hare 85 jarige Zuster
Mei 1851
S.A.C.